OBRUK HALILARINDA KULLANILAN MOTİFLER VE ANLAMLARI[1]

Semra KILIÇ KARATAY[2], N. Rengin OYMAN[3]

ÖZ

Geleneksel Türk Sanatları içinde yer alan havlı dokumalar sanatsal açıdan çok önemli bir yere sahiptir. Havlı dokumaların üretildiği Obruk köyü, bulunduğu bölge ve taşıdığı kültür değerleri açısından incelendiğinde, önemli verilere sahip olduğu saptanmış, bu yüzden araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Niğde İli Bor İlçesi Obruk köyünde yapılan Alan araştırması sonucu elde edilen bilgiler ve görseller derlenerek, bu bildiri hazırlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, havlı dokumalarda Türk (Gördes) düğümü kullanıldığı, çözgü, atkı, ilme ipliklerinin kendi koyunlarının yünlerinden elde edildiği saptanmıştır. Dokuma iplerinin renklendirilmesinde ise bazılarında sentetik bazılarında da doğal boyar madde kullanıldığı görülmüştür. Boyama işlemi, dokumacı kadınlar tarafından ilkel şartlarda yapılmaktadır. Obruk köyü havlı dokuma örneklerine, Obruk köyü camisi ve daha çok evlerde rastlanmıştır. Değişik yerlerden gelip köye yerleşen köy halkı hakkında veri toplanmış, cami ve evlerde rastlanan havlı dokumaların fotoğrafları çekilmiş, bu dokumaların teknik ve sanatsal özellikleri saptanmıştır. Havlı dokumalar genellikle kullanılan motiflerden ismini almışlardır. Bu motifler ise belli bir desenden etkilenmeden dokuyucu kadınların göz ezberi ile ortaya çıkmıştır. Örneğin balık motifi, Çavuşlu motifi, Elmalı motifi bu motiflerden olup dokumaların isimlendirilerek gruplanmasında kullanılmış ve Çeyrek, Taban, Yastık, Desen, Minder halısı gibi dokuma örneklerinde yer almıştır. Obruk seccade dokumalarında ise kullanılan motifler tamamen değişmiş öncesinde Mihraplı veya kandilli dokumaların yerini Kabe veya camii kompozisyonlarının egemen olduğu desenler almıştır. Araştırma, yöre insanı tarafından oldukça geniş bir kullanım alanı olduğu belirtilen havlı dokuma örneklerinin motiflerini tanımak ve tanıtmak amacıyla yapılmıştır. Havlı dokumaların tarihçesi, kullanılan malzemeler, araçlar, uygulanan teknikler, desenler belirlenmiş olup dokumalar belli isim gruplarında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Niğde, Obruk, Dokuma, Geleneksel, Düğüm, Motif

[1]Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları ASD, "Niğde İli Bor İlçesi Obruk Köyü Dokumaları" Yüksek lisans tezinden üretilmiştir"

[2] Aksaray Üniversitesi, Güzelyurt MYO, Geleneksel El Sanatları Bölümü semra.kilic(at)hotmail.com

[3] Doç. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, renginoyman(at)sdu.edu.tr

MOTIFS AND MEANINGS USED IN OBRUK OF CARPETS

ABSTRACT

Pile fabrics in traditional Turkish art have a very important place in artistic terms. When Obruk village where pile fabrics are produced, it is examined from the point of view of the region and culture values it carries, it has been determined that it has important data and it is determined as a research area.This report has been prepared by compiling the information and images obtained from the field research done in the village of Obruk in Niğde Province. According to the findings, it was determined that Turkish (Gördes) knot was used in pile fabrics, and warp, weft, hook yarns were obtained from wool of their own sheep. In the coloring of the weaving yarns, it has been observed that in some of them synthetic lacquers are also used. The dyeing process is performed by the weavers in primitive conditions. The Obruk village is found in the examples of pile weaving, the Obruk village mosque and more in the houses. Data were collected about the villagers who came from different places and settled in the mosque, photographs of the pile fabrics found in the mosques and houses, technical and artistic characteristics of these weavings were determined.Pile fabrics usually take their name from the motifs used. These motifs are not affected by a certain pattern, but the eyes of the wise women have appeared with their eyes memorized. For example, fish motifs, sergeant motifs, and apple motifs are used for naming and grouping fabrics and they are included in the weaving examples such as Quarter, Base, Pillow, Pattern, Mattress carpet. In the porch prayer rugs, the motifs used were completely changed, and the patterns of Mihrablu or Kandilli weavings were dominated by Kabe or mosque compositions.The study was carried out in order to recognize and promote the motifs of the pile fabric samples which are stated by the local people as a very wide use area. The history of the pile fabrics, the materials used, the tools, the techniques applied, the patterns were determined and the textures were examined in certain name groups.

Keywords: Niğde, Obruk, Weaving, Traditional, Node, Motif

Kılıç Karatay, Semra., Oyman, Naile. Rengin. (2018) Obruk Halılarında Kullanılan Motifler ve Anlamları, *ulakbilge* 6. (23), 439-457

Kılıç Karatay, S., Oyman, N.R. (2018) Obruk Halılarında Kullanılan Motifler ve Anlamları,*ulakbilge*, 6(23),439-457

Giriş

İlk zamanlar insanların yaygı ve örtü ihtiyaçlarını karşılamak için meydana getirdikleri halı, sonraları değerli bir sanat eseri olarak sarayları, mabetleri ve şatoları süslemiş, ressamların tablolarına konu olmuştur. El dokusu halıcılığın çok eski bir geçmişi vardır. Arkeolojik araştırmalara göre tarihsel devirlerde yaşamış insanlar; ağaç kabuğu ve liflerini örerek ilk dokumayı meydana getirmişlerdir. Diğer dokumaları tarihin akışı içerisinde, insanlar hayat şartlarına göre oluşturmuşlardır(Gülcemal, 1997:14).

Halıcılığı tarih içinde araştıran yabancı bilim adamlarının büyük bir çoğunluğu ön yargılı olarak konuya yaklaşmışlardır. Halıcılığın ilk yurdunun neresi olduğu konusunda, yabancı araştırmacıların değişik yorumları vardır. Bunlardan bir kısmı, Erzurum dolaylarında bir ermeni şehri olan Kalıklay'ı, diğer bir kısım araştırmacılar ise İran'ı halının ilk yurdu olarak göstermişlerdir. Ancak kazılar sonucu ortaya çıkarılan halılar bu fikirleri çürütmüştür. Şemsi takvimini 1327'nci yılında Abadan şehrinde çıkmış olan Ahbar-ı Hefte adındaki derginin 98. Sayısının ikinci sayfasında İslâmiyet'ten önce İran'da halı dokunmadığı açıklanmaktadır(Yetkin,1974:12).

Türk halılarının, dünya halı sanatı içinde özel bir yeri vardır. Halı sanatının Türklerin yerleştiği bölgelerde ve onlarla birlikte yayılması, bu yerin önemini belirten faktörlerin başında gelir. Halılar üzerinde henüz yüzyıl geçmemiş olan araştırmalar, halı sanatının başladığı yerin Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgelerde olduğunu ortaya koymuştur. Bu sanatı, bir sanat olarak geliştiren ve bütün dünyaya tanıtan Türkler olmuştur. Düğümlü halılar ilk defa Türklerin bulunduğu bölgelerde ortaya çıkmıştır ve gelişmesini sürdürmüştür. Düğümlü halıların tarihi Türk tarihine sıkıca bağlıdır. Türklerin bu ananevi sanatı yüzyıllardan beri yaşatılmış ve bir dokuma tekniğine tabi olarak gelişmesinde bu özelliğini muhafaza etmiştir. Bundan dolayı halılar üzerinde yapılan genel incelemelerin hareket noktası, haklı olarak Türk halılardan başlatılmasıdır. Bu husus hem tarihi hem de düğümlü halının teknik özelliklerine bağlı olan bilgisel gelişimini belirtmek yönünden sağlam ve belirli sonuçlara varılması sağlamaktadır(Yetkin, 199:l).

Halıcılık hakkında en eski bilgiler Yunan kaynaklarında bulunmaktadır. Bunlar; Babil ve İran'da yumuşak halılar olduğundan bahsetmektedirler. Fakat bahsedilen halıların hakikaten düğümlü olduğuna dair hiçbir delil mevcut değildir(Özgür, 1965:9)

Halı, yüzü muhtelif desenlerle süslü, yere yaymak ve duvarları kaplamak için dokunan muhtelif ebatta örtülerdir. Dünya medeniyetlerine Türklerin bir hediyesi olan Türk sanatının en orijinal üretimlerinden biridir.

Orta Asya'da Altay Dağları eteklerinde, Pazırık'ta buzullar içindeki bir mezar odasında bulunan, M.Ö. 2-3. yy' da Hunlular devrinde dokunduğu kabul edilen, Pazırık halısı dünyanın bilinen en eski düğümlü halısıdır. PazırıkKurgan'ında bu halı ile birlikte, keçe yaygılar ve düz dokuma yaygı parçalarında ele geçirilmiştir. Yine, bu yöredeki, BaşadarKurgan'ında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin Ula'da cicim, zili, sumak gibi düz dokuma yaygı parçaları da bulunmuştur. Söz konusu bu örneklerin pek çoğu, ellerinde asa tutan insan figürleri, art arda dizilmiş hayvan figürleri veya bitki desenleriyle süslüdür. Bütün bunlar bize, düz dokuma yaygıların, Orta Asya Türk kökenli bir dokuma olduğunu göstermektedir (Deniz, 2000, s.49).

Alacahöyük'te bulunan gümüş kirman M.Ö. 3000 - 2000 yılları arasına girer. Erbaa ilçesinde bulunan tunç kirman'ın tarihlendirilmesi de ayrı bir değer taşır. Bu belgeler Anadolu dokuma sanatının M.Ö. 6000 yıllarında var olduğunu gösterir (Durul, 1977:13).

Türkler, konutlarının en başta gelen mobilya olan halının yapılmasına büyük önem vermişlerdir. Çok eskiden her genç kız, evlendikten sonra oturacağı evi süsleyecek halıları kendi eliyle dokumakzorundaydı(Arseven, 1980:123).

Obruk köyü 19545 yılına kadar eski ismiyle Arısama yeni ismiyle Belkaya kasabasına bağlı yaylacıların yaz aylarında göç edip sonbahara kadar ikamet etikleri yer olmuştur. Yayla halkı hayvanlarını otlamak harmanlarını kaldırmak için yayla hayatını seçmişler ancak 1945 yılında yerleşik hayata geçerek Konya ili Karapınar ilçesine bağlı resmi olarak köy olmaya hak kazanmışlardır. 1959'a kadar Konya ili Karapınar İlçe'sine bağlı olan Obruk köyü bu zamandan sonra Niğde ili Bor ilçesine bağlanmıştır. Köy halkı içinde kökleri Mersin Yörüklerine dayanan ailelerde bulunmaktadır. Köyün iklimi yazları kışın soğuk yağışlı, yazları ise kuraktır. Obruk köyü halkının geçimi hayvancılığa ve tarıma bağlıdır. Erkeklerin çoğunluğu şoför olup yola gitmekte kalan kısmı ise il dışında çalışmaktadır. Kadınlar ise ev hanımı olup iş olanağı olmadığından dokuma yapmaktadırlar. Genelde daha çok kışın yaz aylarında ise kış aylarına oranla daha az dokuma yapılmaktadır. Nedeni ise tarla, bağ, bahçe işleri ile ilgilenmeleridir(Kılıç,2013:23).

Niğde ili Bor ilçesi Obruk Köyü'nde bulunan ve önemli bir yere sahip olan havlı dokumalar hakkında bilgi vermek çalışmanın en önemli amacıdır. Obruk köyü dokuma yaygıları oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Yaygı, minder, yastık, pano gibi havlı dokuma örnekleri çokça dokunmuştur. Bu nedenle çalışma alanı

olarak havlı dokuma yaygıları seçilmiştir. Obruk köyünde dokumacılık temel işlerden biridir. Köy kadınları boş zamanlarında ıstarının başına geçerek ihtiyaç duyduğu dokuma örneğini dokumaktadır. Bundan 10-15 sene öncesine kadar her evde 'ıstar' adı verilen halı dokuma tezgahları bulunuyordu ve halıcılık önemli bir geçim kaynağı idi. Ancak günümüzde dokuyucularına getirdiği gelirin azalması, dokuyucuların gelir getiren farklı uğraşılara yönelmeleri ve el emeğinin değerini bulmaması gibi sebeplerden dolayı halı sanatının eski önemi kalmamıştır.

Obruk köyü dokuma örneklerine obruk köyü camisi ve daha çok evlerde rastlanmıştır. Değişik yerlerden gelip köye yerleşen köy halkı hakkında bilgi toplanmış ve dokumalar teknik özellikleri bakımından incelenmiş, halkın ortak noktaları tespit edilmiştir. Yörede, havlı dokumaların sadece belli yaş grubunun üstündeki kadınların dokuması, gençlerin dokumaya karşı ilgisiz olmaları, yöre insanının da ekonomik ihtiyaçlarından dolayı dokumaları satarak elden çıkarması, düz dokumaların geleceği açısından önemli bir sorun olmaktadır. Yörede yapılan dokumaların en önemli özelliği elde edilen dokuma iplerinin eğrilerek sonrasında ise gerekli olan çözgü için bir kısmının bükülerek elde edilmesidir.

Obruk halıları kaba yani kalın dokumalardır. 20X29, 19X32 gibi kalitelere sahip(dm2'deki ilmek sayısı) olan Obruk halılarının ortasında göbek denen büyük bir bölüm ve onu tamamlayan iri motifler yer almaktadır. Bunlara göbekli halı denmektedir. Ayrıca çavuşlu, balıklı modelli halılarda bulunmaktadır. Obruk dokumalarında öncesinde Taşpınar halısı dokumalarında olduğu gibi dokumaların zemininde daha çok kırmızı(al), gök(mavi, lacivert) renkler kullanılırken günümüzde pisi tüyü(gri), pas ipi(kahverengi) renkleri kullanılmaktadır. Geçmişte de günümüzde de desen kağıdı kullanılmayıp önceden yapılan dokumalardan yapılan rapor desen dokumalar yada ezbere olan desenler kullanılmaktadır.(Turan, 2013).

Araştırmanın amacı, geçmişten günümüze gelenek ve göreneklerini koruyan kültürel zenginliklerimizden biri olan havlı dokumaları incelemektir. Yapılan araştırma ile yok olmaya yüz tutmuş bu dokumaların gün ışığına çıkarılarak bu yörenin geleneksel değerlerinin tanıtılmasına çok önemli bir katkı sağlayacaktır. Obruk köyünün çok eskilerden gelen havlı dokuma kültürü günümüzde de geleneklerine bağlı bir şekilde sürdürülmektedir. Bitti denildiği bu dönemde bile eşsiz güzellikte halı üretilmektedir.

- **Niğde İli Obruk Köyü Havlı Dokumalarında Kullanılan Motifler ve Anlamları**

Koçboynuzu: Bereket, kahramanlık, güç, erkeklik sembolü olan koçboynuzu motifi, Anadolu kültüründe Ana Tanrıçadan sonra, ya da onunla birlikte kullanılan bir motiftir. (Erbek, 2002, s.109).

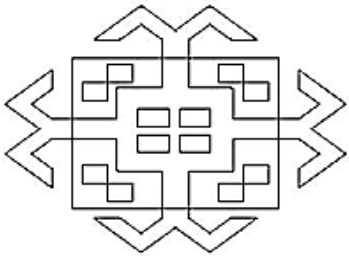

Şekil 1. Koçboynuzu motifi

Pıtrak: Pıtrağın üzerindeki dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan Anadolu insanı onu nazarlık motifi olarak kullanmıştır (Erbek, 2002, s.108). Köy dokumalarinda genelde çeyrek, yastik, taban halilari gibi yaygilarin desen kompozisyonunda yer almaktadir.

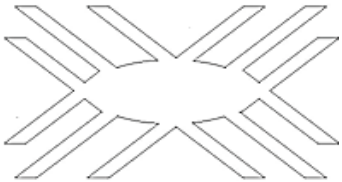

Şekil 2. Pıtrak motifi

Elibelinde: Anadolu'da günümüz aile yapısına bakacak olursak, ana tanrıça kültürünün devamı olan bir yapılanmayla karşılaşırız. Özellikle tarıma dayalı yerleşim merkezlerinde kadının üretime olan katkısı erkeğe kıyasla çok daha büyüktür. (Erbek, 2002, s.108).

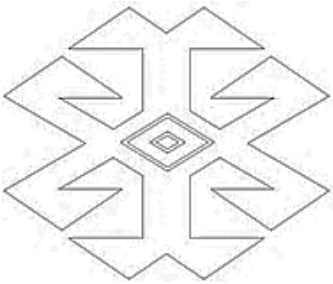

Şekil 3. Elibelinde motifi

Göz: Kötü niyetli nazarlar taşıyan gözün verebileceği zararın önlenmesinin en kısa ve en etkin çaresinin de yine gözün kendisi olduğu kabul edilmektedir. Çünkü bedenin dışa açılan bir organı olan gözün, ışığı alma yetisi nedeniyle derin bir anlamı ve etkin bir gücü vardır (Erbek, 2002, s.128).

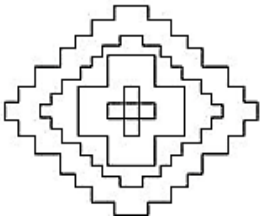

Şekil 4. Göz motifi

Su: Su, yeniden doğuşun, bedensel ve ruhsal yenilenmenin, yaşamın akışkanlığının ve sürekliliğinin, bereket, soyluluk, bilgelik saflık ve erdemin sembolüdür (Erbek, 2002, s.104).

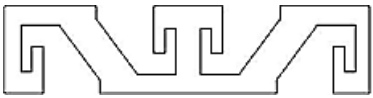

Şekil 5. Suyolu

Çingil (Helke): Köylüler Helke yani su kovaların sırıklarla taşınmasına benzettiğinden kovalı yani Çingilli motifi demişlerdir. Genelde dokumaların zemin kısmında sandıktan sonra kullanılan motif kelle motifiyle hemen hemen aynı sıralarda kullanılmaktadır (Cengiz, 2013).

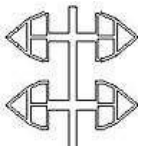

Şekil 6. Çingil (helke) motifi

Sandık: Dokumalarda genellikle yastık, çeyrek dokuma halısı ve taban halısında son bordürden yani ayak kısmından sonra zemine girerken kullanılan motif olup iç kısmında 'V' harfinin ters ve düz olarak dokunmuş halidir. Köylüler bu motife sandık demişlerdir (Altınkaya, 2013).

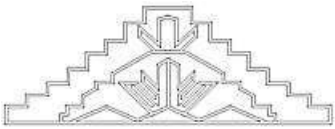

Şekil 7. Sandık motifi

Damalı: Taban halısı, çeyrek dokuma halısı, rapor desen dokumaları ve yastık dokumaların genelde bordür kısmında kullanılan motifin zeminde kullanıldığı da görülür. (Altınkaya, 2013).

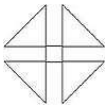

Şekil 8. Damalı motifi

Muska: Köy halkı tarafından muskaya benzetildiği için bu ismi almıştır. Dokumacılara göre nazardan koruduğu düşünülmektedir (Karaca, 2013).

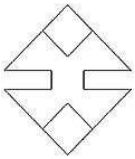

Şekil 9. Muska motifi

Geyik: Köydeki dokumacılar motifi geyiğe benzettiklerinden dolayı bu ismi vermişler ve genellikle taban halısı, çeyrek dokuma halısı vb. dokumaların zemin kısımlarında kullanılmaktadır (Karaca, 2013).

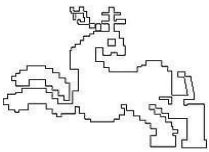

Şekil 10. Geyik motifi

Kıvrım: İncelenen dokumalarda göbek kısımlarını oluşturan motiflerdir. Genellikle üst üste gelerek üç veya dört veya dokumanın büyüklüğüne göre daha fazla göbek oluşturabilir. (Tekdemir, 2013).

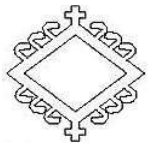

Şekil 11. Kıvrım motifi

Tavuk Ayağı: Genellikle minder dokumalarda kullanılan motif diğer dokuma çeşitlerinde de kullanıldığı görülür. Köylülerin tavukay ağına benzetmelerinden dolayı bu ismi almıştır (Tekdemir, 2013).

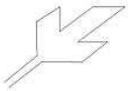

Şekil 12. Tavukayağı motifi

Küpeli: Köy halkı motifi küpeye benzetmiş ve eskiden beri bu isimle bilinmektedir. Genelde yer yaygısı olarak dokunan büyük dokumalarda kullanılmaktadır (Tekdemir, 2013).

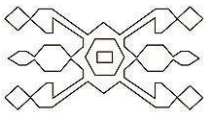

Şekil 13. Küpeli motifi

Kelle: Genellikle yastık ve minder gibi küçük dokumalar dışında yer yaygısı olarak dokumaların genelinde kullanılan motife köydeki dokumacı kadınlar kelle adını vermiştir. Zeminde göbek kısımlarının başında kullanılan motif iki tane üst üste gelerek kullanılmıştır (Tekdemir, 2013).

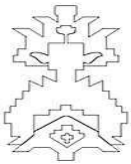

Şekil 14. Kelle motifi

Yaprak: Köy halkı tarafından yaprağa benzetildiği için bu ismi alan motif genellikle bütün dokumalarda kullanılmıştır.

Bayrak: İncelenen dokumalarda sadece pano dokumaların iç kısımda çerçeve görevini yapmaktadır. İsmini dokumacıların bayrağa benzetmesinden almıştır (Altınkaya, 2013).

Şekil 15. Bayrak motifi

Hayat ağacı: Köy halkı ve dokumacıların ağaca benzetmeleri ve motifin alt kısmında insan kollarına benzer olması bu ismi almasına neden olmuştur. Köyde dokumacılar bu motife dert ağacı denildiğini de belirtmiştir (Altınkaya, 2013).

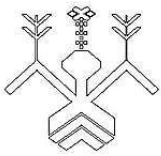

Şekil 16. Hayat ağacı motifi

Kurtağzı: Kurtağzı motifi yörede incelenen birçok dokuma örneğinde rastlanmıştır. Dokumalarda motif içinde, zeminde veya bordür kısımlarında görülmektedir. Eski tarihlerde köy halkı kurtağzına benzettikleri için bu ismi almıştır(Karaca, 2013).

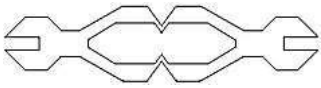

Şekil 17. Kurtağzı motifi

Sekiz: Köy halkı tarafından gözlüğe benzetilmesi motifin bu adı almasını sağlamıştır. Taban halısı, çeyrek dokuma halısı gibi genelde yer yaygısı olarak dokunan dokumaların ayak ve zemin kısmında kullanılır (Karaca, 2013).

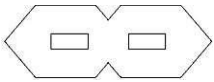

Şekil 18. Sekiz motifi

Bereket: Bolluk, bereket anlamına gelmekte ve isminin kaynağı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Çok eski dokumacılar bu ismi vermiş ve bugünde aynı isimle bilinmektedir. Minder, pano gibi küçük dokumaların dışında hemen hemen bütün dokumaların deseninde kullanılmıştır (Cengiz, 2013).

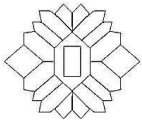

Şekil 19. Bereket motifi

Yıldız: Köy halkı tarafından yıldıza benzetilmesi nedeni ile bu ismi motifi bütün dokumalarda görmek mümkündür. Bazılarında motif içine küçük dama motifi kullanılmış bazılarında ise sade kullanılmıştır (Cengiz, 2013).

Göbekli Tarak: Ortasında göbek motifinin olması ve kenarlarının tarağa benzemesi nedeni ile köy halkı tarafından bu ismi alan motif genelde yer yaygısı olarak dokunan dokumalarda kullanılmaktadır. Yastık, minder, pano vb. küçük dokumaların deseninde yer almazlar (Cengiz, 2013).

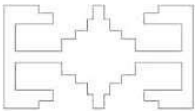

Şekil 20. Göbekli tarak motifi

Gül ayak: Bütün dokumaların kenar kısmında olup dokumanın dört tarafını da çerçeve şeklinde içine alan ince şeritlere denir (Altınkaya, 2013).Bütün dokumaların kenar kısmında olup dokumanın dört tarafını da çerçeve şeklinde içine alan ince şeritlere denir (Altınkaya, 2013).

Şekil 21. Gül ayağı motifi

Gül: Taban dokumalarının zemininde kullanılan motif dokumacıların güle benzetmesi nedeniyle bu ismi almıştır. Dokumanın zemininde karşılıklı olarak iki tane kullanılır (Karaca, 2013).

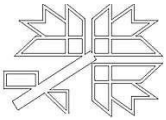

Şekil 22. Gül motifi

Boncuk: Köylü halkının boncuk ismini verdiği motif bütün dokum çeşitlerinde kullanılmaktadır. Aslında dokumaların dört kenarında da yer alan motif dokumayı çevreleyen şerittir (Karaca, 2013).

Seccade Dokumaları

Fotoğraf 1. Seccade Halısı Dokuması

(Kılıç 2013)

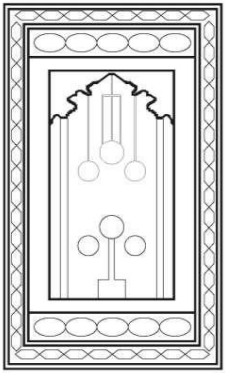

Şekil 23. Seccade Halısı Şematik

Çizimi(Kılıç 2013)

Fotoğraf 1. Seccade Halısı Dokuması

(Kılıç 2013)

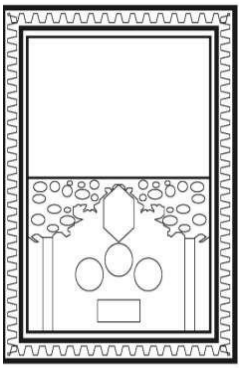

Şekil 23. Seccade Halısı Şematik

Çizimi(Kılıç 2013)

Dokumalarin Motif İsimlerine Göre Sınıflandırılması:

1.Çavuşlu Halısı

Çavuşlu Motifi: İsmini rütbeli asker ve erlerin kıyafetinde bulunan rütbe armasına benzetildiği için köy halkı tarafından çavuşlu olarak bilinmektedir. Dokumada kullanılan motif dokumanın zemin kısmında yer aldığı gibi kullanıldığı dokumaya da adını vermektedir. Genelde taban halısı, yastık, minder, çeyrek dokumalarda ve rapor olarak dokunan dokuma örneklerinde kullanılmaktadır (Döver, 2013).

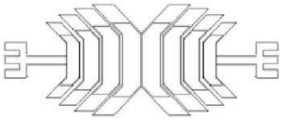

Şekil 25. Çavuşlu motifi

Fotoğraf 3. Çavuşlu Taban Halısı Dokuması (Kılıç 2013)

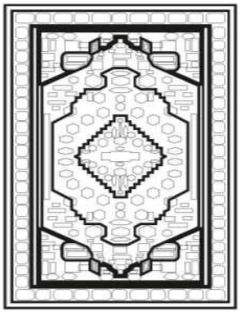

Şekil 26. Taban Halısı Şematik Çizimi(Kılıç 2013)

2. Balıklı Halısı

Balıklı Motifi: Şekil olarak balığa benzetildiği için Obruk köyünde ki dokuma yapan kadınlar balıklı motifi demişlerdir. Dokumada zemin kısmında kullanıldığı gibi yine dokumaya adını vermiştir. Taban halısı, çeyrek dokuma halısı, yastık, minder ve rapor desenlerde kullanılmıştır (Karaca, 2013).

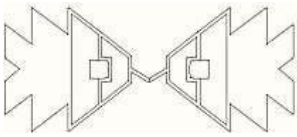

Şekil 26. Balıklı motifi

Fotoğraf 4. Balıklı Taban Halısı Dokuması (Kılıç 2013)

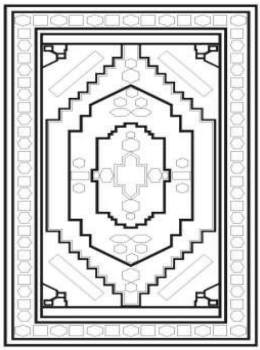

Şekil 27. Taban Halısı Şematik Çizimi (Kılıç 2013)

3. **Elmalı Halısı**

Elmalı Motifi: Dokumacılar tarafından elma ağacındaki elmalara benzetilmiş ve bu ismi almıştır. Çavuşlu ve balıklı motiflerinde olduğu gibi dokumanın zemin kısmında kullanıldığı gibi dokumaya da ismini verdiği gibi yastık, minder, çeyrek dokuma halıları, taban halıları ve rapor desen dokumalarında kullanılmaktadır (Özata, 2013).

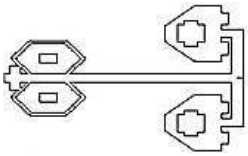

Şekil 28. Elmalı motifi

Fotoğraf 5.Elmalı Taban Halısı Dokuması

(Kılıç 2013)

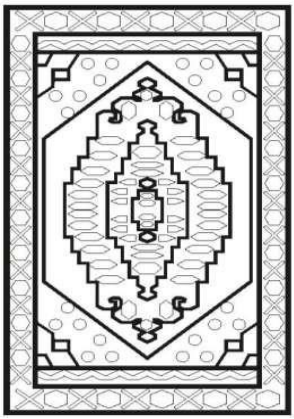

Şekil 28. Taban Halısı Şematik Çizimi (Kılıç 2013)

SONUÇ

Obruk havlı dokumalarının tarihi halkın bu bölgeye yerleşmesiyle başlamaktadır. Genellikle günlük kullanım amacıyla dokunan yöredeki ilk halılarda; yavşan, çevt, ceviz kabuğu, nar kabuğu ve çeşitli taş boyalardan elde edilmiş boyalar ve çoğunlukla bitkisel ve geometrik bezemeyle dokunmuş halılara rastlanılmaktadır. Bu halıların orta kısımları genelde tek ve iki toplu olup çevresi bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir.

Obruk köyünde dokunan havlı dokumalar uzun yıllar dayanabilecek kapasitedir. Kullanılan malzeme %100 yündür. Renkler doğadaki bitkilerden elde edilmiş kök boyalardır. En çok kullanılan renkler, kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi, sarı, siyah ve krem rengidir. Bölgede en çok yer halısı dokunmakta bunun yanında namazlık yastık minder, pano gibi dokumalar dokunmaktadır.

Eski tarihlerden beri dokunan Obruk havlı dokumaları 20.yy'la kadar büyük bir özveriyle devam etmiş bu tarihten sonra dokunan halı sayısı azalmıştır.

Obruk köyünün hayvancılığa dayalı bir ekonomisi olması nedeniyle incelenen dokuma örneklerinde yün malzeme kullanıldığı görülmektedir. Dokumalarda kullanılan motifler kuşaktan kuşağa aktarılmış ve bozulmadan

günümüze kadar gelmiştir. Kullanılan dokuma ipliklerini köy insanı kendi yetiştirdiği koyunda kırkıp, eğirip, çile ve kelepler haline getirip kendi olanakları ile boyamaktadır. Çok eski örneklerin doğal boyalarla boyandığı kaynak kişilerden öğrenilmiştir. Yakın tarihte dokunanların ise sentetik boyalarla renklendirildiği belirlenmiştir.

Geleneksel Türk dokumalarında kullanılan bazı motiflere yöresel isimler verilmiştir. Bu isimler araştırmaya aynen alınıp, incelenip, bilgi verilmiştir. Bulunan dokuma örneklerin de eskiden dokunan dokuma örnekleri ile renk ve desen farklılığı saptanmıştır. Eskiden dokumaların zeminin de kırmızı, mavi renkler egemen iken günümüz dokuma örneklerinde ise gri ve kahverengi rengin egemen olduğu görülmektedir. Nedeni ise mobilyalara uygunluğu, pazarının olmayışı ve talebin pastel renkler üzerine olmasıdır. Bundan dolayı da dokumalarda renk değişimi yaşanmaktadır.

Dokumaların görülen bir diğer yenilik ise seccade dokumalarında görülen desen değişiklikleridir. Öncesinde seccade dokuma örnekleri kandilli, mihraplı iken günümüz seccade dokuma örneklerinde Kabe ve cami resimleri kompozisyona egemendir. Dokumalar dokuyucuların kendi el becerileri ile desen kağıdı kullanılmadan makine dokuması olan hazır desenlerden çıkarılmış bazılarında ise dokuyucu geleneksel motiflerle harmanlayarak özgün desenler ortaya koymuştur. Seccade örneklerinde, dokumanın ayak kısmından sonra mihrap bölümü yer almaktadır. Günümüzde ise Medine'den hac yoluyla köye hediye gelen makine dokumaları desen olarak dokunmuş Kabe ve Cami resimlerinin yer aldığı desen kompozisyonları dokumalarda önemli yer tutmaktadır.

Köy halkının kullandıkları bazı motifleri kendilerinin bazı nesnelerden yararlanarak ürettikleri saptanmıştır. Nesneleri basit bir dille neye benzetmişlerse o ismi vermişlerdir. Örneğin balığa benzetmelerinden balıklı, asker veya erlerin rütbelerindeki rütbe simgelerine benzetmelerinden çavuşlu,helke cingil) taşıyan insana benzetmelerinden cingil motifi gibi kendilerine özgün motifler bulunmaktadır.

En eski örneklerin yün dokumalardan yapıldığı, kullanılan dokuma tekniği olarak Türk (Gördes) düğümü yani kapalı düğüm tekniği kullanıldığı tespit edilmiştir. Günümüze geldikçe doğal boyamacılığın eskisi gibi yapılmadığı, dokuma ipliklerinin sentetik boyalarla renklendirildiği ve bu renklendirilen ipliklerle dokumaların yapıldığı tespit edilmiştir.

Dokumalarda görülen değişik kompozisyon özellikleri Elmalı, Çavuşlu, Balıklı olarak sınıflandırılmaktadır. Her kompozisyonda genellikle aynı motifler

farklı şekillerde kullanılması, yapılan her değişiklikte yeni bir desen tasarımı oluşması, Geleneksel Türk Sanatlarında kullanılan motiflerinin çok zengin bir kültüre sahip olduğunun kanıtıdır.

KAYNAKLAR

ARSEVEN, C.E., *(1980).Türk Sanatı*, İstanbul, s. 123

DENİZ, B *(2000). Türk Dünyasında Halı* ***Ve*** *Düz Dokuma Yaygıları,* Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

DURUL, Y. *(1977). Yörük Kilimleri,* Ak Yayınları, İstanbul.

ERBEK, M. *(2002).Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

GÜLCEMAL Abdullah *(1997), Halı Ve Desen Teknolojisi*, Isparta,

KILIÇ Semra (2013),

ÖZGÜR, Z.*(1965). Türk Halıcılığının Tarihsel Gelişimi*, Sümer Bank Halı Semineri Özel Sayısı, İstanbul,

YETKİN, Şerare, *(1991) Türk Halı Sanatı*, Ankara, s.1

YETKİN Şerare, *(1974). Türk Halı Sanatı*, Çağlayan Basımevi, İstanbul

Sözlü Görüşmeler

Turan, Halil 'Köy Muhtarı' (24 Haziran 2013).'Obruk Köyü ve Dokumaları Üzerine' sözlü görüşme, Obruk köyü muhtarlığı, Obruk- Niğde

Kandemir, İlyas 'Obruk Köyü Cami İmamı' (24 Haziran 2013). 'Obruk Köyü ve Dokumaları Üzerine' sözlü görüşme, Obruk Köyü Camisi, Obruk- Niğde

Karaca, Narin 'Ev Hanımı' (19 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde

Karaca, Suna 'Ev Hanımı' (19 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde

Cengiz, Ayşe 'Ev Hanımı' (14 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde

Altınkaya, Zübeyde 'Ev Hanımı' (14 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde

Özata, Ayşe 'Ev Hanımı' (19 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde

Tekdemir, Dudu 'Ev Hanımı' (24 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde

Tekdemir, Döndü 'Ev Hanımı' (19 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde

Döver, Suna 'Ev Hanımı' (24 Temmuz 2013) 'Havlı Dokumalar Üzerine' sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Obruk- Niğde